

Tizedik könyv

[595] I. – Sok más tekintetben is az a meggyőződés – mondtam –, hogy államunkat a lehető leghelyesebben rendeztük be; de amikor ezt mondom, nem utolsósorban a költészetre gondolok.

-- Pontosan mire? – kérdezte.

-- Arra, hogy ami benne utánzás, azt államunkba semmiképpen nem fogadjuk be. Ugyanis most, hogy a lélek egyes részeit különválasztottuk egymástól, [b] még határozottabban úgy látom, hogy ezt nem szabad befogadnunk.

-- Hogy érted ezt?

-- Köztünk szólva – mert ti nem fogtok beárulni engem sem a tragédiaköltőknél, sem az összes többi utánzóművésznél – az ilyen alkotások valósággal merényletet jelentenek az olyan hallgatóság gondolkodása ellen, amelyiknek ellenszer gyanánt nem áll rendelkezésre annak az ismerete, hogy voltaképpen milyen jellegűek is ezek a művek.

-- Mire gondolsz? – kérdezte.

-- El fogom mondani – feleltem –, noha gyermekkoromtól fogva szeretet és valami áhítatos tisztelet él bennem, amely visszatart attól, hogy Homéroszról nyilatkozzam. Hiszen nyilvánvalóan [c] ő volt mindezen szépséges tragikus történetek első tanítója és szerzője. De hát egy embert nem becsülhetünk többre, mint az igazságot, és ezért, mint említettem, beszélnem kell.

-- Ez bizony így van – jegyezte meg.

-- Hallgass ide, vagy jobban mondva: felelj nekem!

-- Csak kérdezz!

-- Meg tudnád-e nekem mondani, hogy mi az utánzás általában véve? Mert magam sem vagyok vele teljesen tisztában, hogy mi is az.

-- Akkor én honnan tudjam? – kérdezte.

-- Ez nem volna meglepő – feleltem –, hiszen gyakran előfordul, hogy a homályosabb látású ember [596] előbb lát meg valamit, mint az élesszemű.

-- Lehetséges – válaszolta –. De a jelenlétedben akkor sem mernék megnyilatkozni, ha valamit nyilvánvalóan tudnék. Hát légy szíves, magad vedd szemügyre a dolgot!

-- Ha úgy tetszik, induljunk ki vizsgálódásaink már jól megszokott módszeréből. Ugyanis abból a feltevésből szoktunk kiindulni, hogy a különböző sokaságokhoz, amelyekre ugyanazt a nevet használjuk, egy-egy egységes idea tartozik. Vagy nem érted?

-- De értem.

-- Vegyünk most is egy tetszés szerinti sokaságot! Például, teszem azt, sok ágy létezik, meg [b] sok asztal.

-- Persze.

-- Ám idea e bútorokra vonatkozóan csak kettő van: egy az ágynak, egy az asztalnak.

-- Igen.

-- Ugye azt is szoktuk mondani, hogy a mesterember e bútorok ideájára függeszti tekintetét, és így készíti el őket, emez az ágyakat, amaz a székeket, amelyeket mi használunk, és ugyanígy az összes többit. Hiszen egyik mesterember sem magát az ideát készíti el! [c] Hogyan is volna ez lehetséges?

-- Schogyan sem.

-- De gondold csak meg, hogy hogyan neveznéd azt a mesterembert, ...

-- Melyiket?

-- ... aki mindent meg tud csinálni, amit az egyes mesteremberek készítenek?

-- Valami fortélyos és csodálatra méltó emberről beszélsz.

-- Na várj csak, hamarosan még inkább annak fogod tartani. Mert ugyanez a mesterember nemcsak hogy minden használati tárgyat meg tud csinálni, hanem meg tudja alkotni a föld valamennyi növényét és állatát, egyebek közt önmagát is, továbbá a földet, az eget és az isteneket, az égi jelenségeket, meg mindazt, ami a föld alatt a Hadészban van, el tudja készíteni.

-- Roppantul csodálatra méltó [d] szofistáról beszélsz – jegyezte meg.

-- Kétkedsz? – kérdeztem –. Mondd csak: úgy gondolod, hogy egyáltalán nem létezhet ilyen mesterember, vagy hogy bizonyos értelemben akár létezhet is ez a mesterember: minden dolgok megalkotója, más értelemben meg nem? Hát nem látod, hogy bizonyos értelemben még magad is képes vagy mindezeket megalkotni?

-- És mi volna ennek a módja? – kérdezte.

-- Ez nem is olyan nehéz dolog – feleltem –, sőt sokféleképpen és gyorsan el tudnád készíteni. A legkönnyebben talán úgy, ha fogsz egy tükröt, és mindenfelé körbeviszed. Így gyorsan megalkotod [e] a Napot és az égi jelenségeket, a földet, önmagadat is gyorsan, meg a többi élőlényt, a használati tárgyakat, a növényeket, meg mindazt amiről beszéltünk.

-- Na persze – mondta –, de csak látszólagosan megjelenítem őket, nem alkotom meg igazi valójukban.

-- Igazad van – feleltem –, és ezzel segíted is a beszédemet. Szerintem ugyanis az egyik ilyen mesterember a festő. Vagy nem az?

-- Persze, hogy az.
-- De gondolom, azt fogod mondani, hogy az ő alkotásai nem valóságos dolgok. Pedig bizonyos értelemben a festő is ágyat alkot, vagy nem?
-- Igen – felelte –, de ő is csak megjeleníti azt.

II. – No és a bútorasztalos? Hát nem az imént [597] mondtad, hogy nem az ideát alkotja meg, ami – így mondjuk – *az* ágy, hanem egy ágyat készít?

-- De azt mondtam.

-- Ugye ha nem azt alkotja meg, ami *valóban* létezik, akkor nem a *létezőt* alkotja meg, hanem olyasmit, ami *olyan, mint* a létező, de nem *létező*. Ha valaki a bútorasztalos, vagy valamely más kézműves termékét tökéletes értelemben létezőnek tartaná, olyasmit mondana, ami nem igaz.

-- Legalább is ez volna a véleményük azoknak, akik beszélgetéseikben ilyesféle érvek használatát gyakorolják – felelte.

-- Ne csodálkozzunk tehát azon, hogy ez is csak halvány képmás az igazsághoz képest.

[b] -- Ne bizony.

-- Benne vagy-e hát – kérdeztem –, hogy ezeken a példákon vizsgáljuk meg az utánzókat a természetét?

-- Ha te is benne vagy, én igen -- válaszolta.

-- Ugye a következő háromféle ágyról beszélhetünk. Az egyik az, amelyik a természetben van, és amelyről úgy gondolom, elmondhatjuk, hogy isten készítette el. Ki más alkotta volna?

-- Szerintem senki más.

-- A másik az, amelyet az asztalos készít.

-- Az bizony – felelte.

-- Egyet pedig a festő. Így van?

-- Ám legyen.

-- Festő, asztalos, isten, ők hárman a mesterei az ágy három fajtájának.

-- Igen, ők hárman azok.

-- Mármost az isten, akár azért, mert [c] nem is akart a természetben egynél több ágyat kimunkálni, akár azért, mert valami szükségszerűség indította erre, csupán ezt az egyet alkotta meg, ami *az* ágy. Kettő vagy több nem is lett teremtve és nem is fog teremni az isten által.

-- Miért nem? – kérdezte.

-- Azért – feleltem – mert ha csak kettőt alkotott volna is, akkor megint megjelenne egy ágy, amelynek a formája benne van ebben a kettőben, és ez volna *az* ágy, nem az a kettő.

-- Igazad van – hagyta jóvá.

-- Úgy gondolom, isten ennek tudatában, és mivel [d] a valóságos ágnak a valóságos alkotója, nem pedig egy bizonyos ágyé, és nem is egy bizonyos bútorasztalos kívánt lenni, természete szerint egyetlennek teremtette ezt meg.

-- Láthatólag így van.

-- Őt tehát, ha úgy tetszik, e tárgy természeti alkotójának, vagy valami ilyesfélének kell neveznünk.

-- Teljes joggal – felelte –, hiszen természetes mivoltában ezt is ő alkotta meg, és az összes többi dolgot úgyszintén.

-- És minek nevezzük az asztalost? Ne ágykészítő mesterembernek?

-- De igen.

-- Talán bizony a festőt is ilyen készítmények mesterének és alkotójának kell neveznünk?

-- Semmiképpen!

-- Hát akkor minek mondd őt az ágy vonatkozásában?

-- Szerintem [e] a legmegfelelőbb az volna – felelte –, ha őt ama tárgyak utánzójának mondanánk, amelyeknek az imént említettek a mesterei.

-- Ám legyen – hagytam jóvá –. A természettől számított harmadik képződmény alkotóját tehát utánzóknak nevezed?

-- Pontosan – válaszolta.

-- Ez lesz tehát a tragédiaköltő is, hiszen ő is utánzó: természetére nézve a királytól, vagyis az igazságtól számított harmadik leszármazott, ahogy a többi utánzók is azok.